

Annika Korvanen

RUOKA-APU JA RUOAN JONOTUS
PORIN ASUKASTUVALLA

Sosiaalialan koulutusohjelma
2018

RUOKA-APU JA RUOAN JONOTUS
PORIN ASUKASTUVALLA

Korvanen Annika
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaali-alan koulutusohjelma
Tammikuu 2018
Sivumäärä: 29
Liitteitä: 1

Asiasanat: Ruoka-apu, asukastupa, haastattelututkimus, havainnointi

Opinnäytetyö kertoo ruoka-avusta ja ihmisistä ruokajonossa. Opinnäytetyön tavoitteena oli tutkia Porin asukastuvalla koulujen ylijäämäruokaa jonottavien ihmisten motiiveja ja tuntemuksia. Opinnäytetyö tehtiin Porin perusturvan luvalla ja tutkimus sijoittui aikuissosiaalityön vastuualueelle. Koulujen ylijäämäruoan jakamisesta ja asiakkaiden jonotuksesta toivottiin dokumentoitua tietoa.

Opinnäytetyö tehtiin laadullisena tutkimuksena ja toteutettiin haastattelemalla. Tutkimuksessa haastateltiin viittä koulujen ylijäämäruoan jonottajaa. Tutkimuksen tukena oli havainnointia jonotuksesta.

Tutkimus osoitti jonottajien olevan samasta syystä jonossa kuin mitä edellisissäkin tutkimuksissa on todettu muun muassa leipäjonoista. Haastatteluista oli pääteltävissä ihmisillä olevan taloudellisia vaikeuksia sekä yksinäisyyttä. Ruoka-avun jonottamisen syyt olivat moninaiset. Haastateltavat jonottivat koulujen ylijäämäruokaa helpottaakseen arkeaan. Haastattelujen perusteella oli tarvetta ruoka-avun jakamiselle.

FOOD-AID AND BREADLINE AT THE RESIDENT'S HOUSE OF PORI

Korvanen Annika

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Degree Programme in Studies of Bachelor of Social Services

January 2018

Number of pages:29

Appendices:1

Keywords: food-aid, residents' house, interview survey, observation

This thesis is about food-aid and people in the breadline of Pori. The goal was to examine and study the motivations and feelings of the people who are standing in line at the resident's house for the school's leftover food. This thesis was made with consent and permission of the Pori's local benefit official and the research is within adult social works area of responsibility. Local benefit official of Pori needed documented information about the people standing in the breadline and information about the distribution of school's leftover food.

The thesis was made as a qualitative study and was carried out by interviewing. Five individuals were interviewed for this thesis. The conclusions were also supported by observation of the line.

The research indicates that the persons in the line were there for the same reasons that have been noticed in the earlier research. The interviews indicated that the people in the breadline were having money problems but whole reasons to be in the breadline are diverse. The interviewees queued for public schools' leftover food to ease their ordinary days. Based on the interviews there is a real need for the breadline in city of Pori.

SISÄLLYS

JOHDANTO	5
1 RUOKA-APU	6
1.1 Ruoka-avun historiaa maailmalla	6
1.2 Ruoka-avun historiaa Suomessa	6
1.3 Ruokapankit	7
1.4 EU:n ruoka-apu Suomessa	7
1.5 Ruoka-apu ja ruoan hävikki	8
1.6 Elintarviketurvallisuusvirasto Evira	8
2 RAVINNEPANKKI	9
3 ASUKASTUPA	10
3.1 Lähiötyö	10
3.2 Asukastuvan toiminta	11
3.3 Ylijäämäruoan jakelu asukastuvalla	12
4 KVALITATIIVINEN TUTKIMUS	13
4.1 Havainnointi	13
4.2 Haastattelut	14
4.2.1 Haastattelun toteutus	14
4.2.2 Haastattelun kysymysrunko	15
4.2.3 Eettisyys ja luotettavuus	15
5 AINEISTON ANALYSOINTI	16
6 TAUSTATIETOA HAASTATTELTAVISTA	17
7 HAASTATTELUN TULOKSET	17
7.1 Ruoan jonotuksen säännöllisyys ja tiedonsaanti ruoanjaosta	18
7.2 Jonottamisen syyt	19
7.3 Saadun ruoan merkitys	22
7.4 Ruokalajin ja annoskoon merkitys	23
7.5 Muutettavaa ruoan jaossa	23
8 HAVAINNOINNIN TULOKSIA	24
9 POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ HAASTATTELUIEN POHJALTA ...	25
LÄHTEET	28
LIITTEET	

JOHDANTO

Suomessa jonotetaan ruoka-apua päivittäin. Jonottaminen on arkipäiväistä. Jonottamaan voi joutua kaupassa, lääkäriaikaa puhelimella varattaessa tai verkkokaupassa tuotetta tilattaessa. Porissa on kehitetty ravinnepankki järjestelmä, joka jakaa koulujen ylijäämäruokaa ilmaiseksi. Koulujen ylijäämäruokaa jaetaan sitä tarvitseville Porin perusturvan asukastuvilla eri lähiöissä. Ruokaa jonottavien ihmisten kirjo on laaja niin iältään kuin koulutukseltaan.

Haastattelujen avulla tutkittiin koulujen ylijäämäruokaa jonottavien syitä tulla ruokajonoon ja ruoanjaon vaikutuksia henkilöiden elämään. Laadullisessa tutkimuksessa haastateltiin viittä asukastuvan ruoka-avun jonottajaa. Haastattelutulokset olivat verrattavissa edellisiin muun muassa leipäjonoista tehtyihin tutkimuksiin (Siiki 2008, 156-157). Tulokset kertovat tämän hetkisestä monimuotoisesta avun tarpeesta. Tutkimuksessa saatiin jonottajilta kokemustietoa, joka on tarpeellista toiminnan keittämisessä.

1 RUOKA-APU

1.1 Ruoka-avun historiaa maailmalla

Modernin ruoka-aputoiminnan alku on Pohjois-Amerikassa 1960-luvun lopulla. Vuonna 1979 Yhdysvalloissa koko maan kattavaa ruokapankkitoimintaa koordinoimaan perustettiin ruoka-apujärjestö, American Second Harvest, joka on edelleenkin maan suurimpia ruoka-aputoimijoita. (Feeding America 2017.)

Euroopan ensimmäinen ruokapankki perustettiin Ranskaan vuonna 1984. Ruokapankkien liitto European Federation of Foodbanks FEBA perustettiin 1986. FEBA:n toiminta perustuu antamiselle, jakamiselle ilman syrjintää, elintarvikejätteen vähentymiseen ja solidaarisuuteen. Ruokaa annetaan sen tarpeessa oleville ja samalla estetään ruuan haaskuun meneminen. (European Federation of Foodbanks www-sivut 2017.)

1.2 Ruoka-avun historiaa Suomessa

Suomessa leipäjonoja syntyi alun perin 1990-luvun taloudellisen tilanteen, poliittisten päätösten ja kasvaneen työttömyyden vuoksi. Ruoka-avusta muodostui eräs suomalaisen kansalaisyhteiskunnan tapa tukea heikoimmassa asemassa olevia. Tapaa vahvisti Suomen vuodesta 1995 vastaanottama EU:n ruoka-apu, jota on jaettu aina vuoteen 2014 asti ja siitäkin eteenpäin uudistuneessa ruoka-apuohjelmassa. (Ohisalo & Saari 2014, 20.) Helsingissä Pelastusarmeija alkoi jakaa ruokaa 1990 ja ensimmäiset leipäjonot syntyivät. Leipäjonojen asiakkaina olivat 1990-luvulla työttömät, syrjäytyneet ja ylivelkaantuneet. Tampereelle perustettiin ensimmäinen seurakunnan ruokapankki 1995 ja samana vuonna Suomessa alkoi EU-ruoka-avustusten jako. (Hämäläinen 2006, 7.)

”Kun 1990-luvun laman aikaan ruoka-apuun liittynyt keskustelu pyöri sosiaalipoliittisen ongelman ympärillä, nyt 2010-luvulla ruoka-apu on liitetty suomalaismediassa ennen kaikkea ruokahävikikeskusteluun. Sosiaalipoliittinen kysymys on painunut takalalle, koska ruoka-apu on sosiaalisena käytäntönä vakiintunut epäviralliseksi osaksi suomalaista köyhyyspolitiikkaa.” (Ohisalo & Saari 2014, 9.)

Karkeasti on arvioitu, että Suomessa ruoka-apua käy hakemassa vuodessa säännöllisesti 12 600 henkilöä ja epäsäännöllisesti noin 9 500 henkilöä. Vuositasolla vakiokävijöiden käynnejä ruoka-avussa kertyi 1,2 miljoonaa. Kokonaisuudessaan Suomessa ruoanjakelukontakteja oli vuodessa arviolta 1,7 miljoonaa. (Ohisalo & Saari 2014, 19.)

Vuosi 2017 on Suomen itsenäisyyden satavuotisjuhlavuosi ja itsenäisyyspäivänä Helsingissä ruoka-apukassia jonotti yli tuhat henkilöä. Laupeudentyö ry:n toiminnanjohtaja Heikki Hursti kertoi, että noin kymmenen vuotta sitten jonottajia ruoka-apu-jo-noissa oli pari–kolmesataa ja nykyään jokaisena ruoanjakopäivänä ihmisiä on noin 2 700. (Roivainen 2017.)

1.3 Ruokapankit

Ruoka-apua on saatavilla monilta eri tahoilta. Usein ruoka-aputoimintaa kutsutaan ruokapankiksi. Ruoka-apua ovat muun muassa leipäjonot ja EU- ruokakassien jako. Ruokapankeista jaetaan maksutonta ruoka-avustusta. Suomessa ruokapankkeja toimii monissa kunnissa ja kaupungeissa. Euroopassa ja Suomessa ruoka-aputoiminnasta vastasivat alun alkaen uskonnolliset yhteisöt, jotka jakoivat vapaaehtoistyön hengessä ruokaa vähäosaisille. Ruokapankit ovat kansainvälinen ilmiö. Maailmalla ruokapankkeja toimii monissa maissa ja monilla eri tavoilla. Porissa on kehitetty ravinnepankki-järjestelmä, jonka avulla jaetaan koulujen ylijäämäruokaa kuumana suoraan ruoka-avun tarvitsijoille.

1.4 EU:n ruoka-apu Suomessa

EU:n ruoka-apu on suunnattu yhteisön vähävaraisimmille. Euroopan unionin tavoite on vähentää köyhyydessä ja syrjäytymisvaarassa elävien ihmisten määrää sekä edistää sosiaalista yhteenkuuluvuutta. Suomessa asian valmistelusta vastaa työ- ja elinkeino-ministeriö ja toimeenpanosta maaseutuvirasto. Elintarvikkeiden jakamisesta huolehti-vat kumppaniorganisaatiot kuten kansalaisjärjestöt. (Maaseutuvirasto 2017)

1.5 Ruoka-apu ja ruoan hävikki

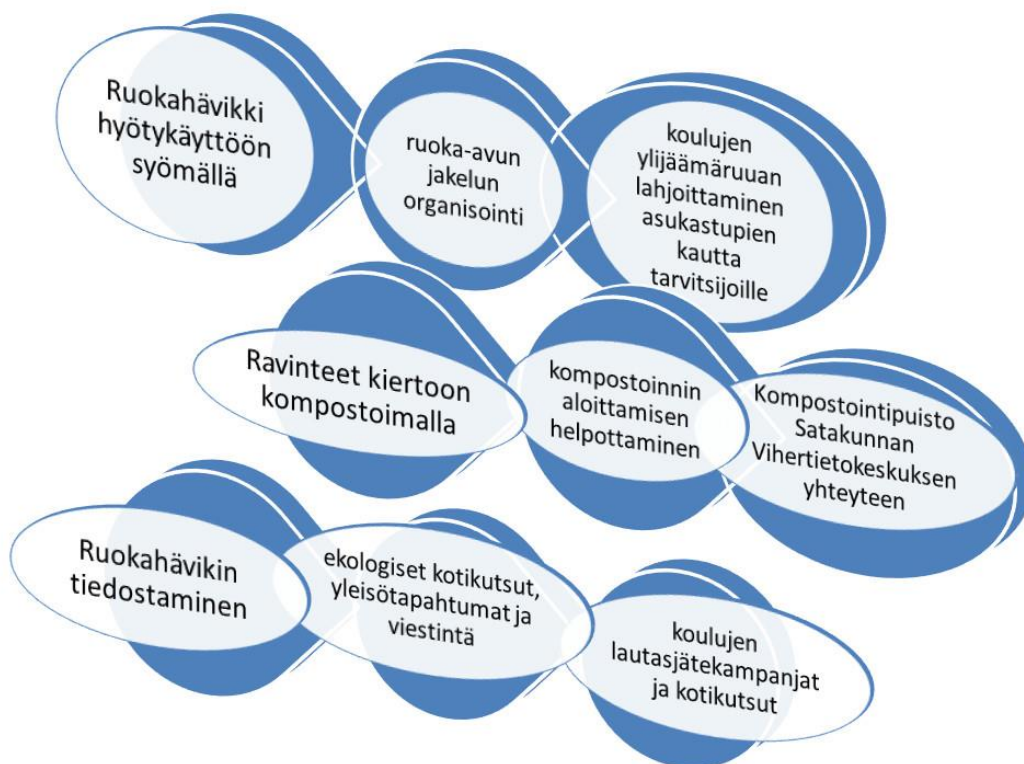
Ruokapankit toimivat maailmanlaajuisesti ja tehokkaasti ruokahävikin vähentämisessä. Ruokahävikillä tarkoitetaan pois heitettävää käyttökelpoista ruokaa tai ruoan raaka-ainetta. Ruoka-apu on kestävä kehitystä ja sosiaalista auttamista. ”Käytännössä siis yhteiskunnan pienituloiset kantavat vastuun hävikkitalkoissa, vaikka heidän ekologinen jalanjälkensä on jo ennestään muita pienempi. Kun hävikkiä paikataan loppupäästä, sivuuttaa ruoka-aputoiminta keskustelun hävikin alkuperäisistä syistä, synnystä ja ylikulutuksesta” (Ohisalo 2017, 74).

1.6 Elintarviketurvallisuusvirasto Evira

Elintarviketurvallisuusvirasto on ruoka-aputoimintaa virallisesti valvova taho. Evira sallii ruoka-avulle kaupallisesta toiminnasta poikkeavia toimintatapoja. Hyväntekeväisyysjärjestöillä ja ruokaa lahjoittavilla yrityksillä on vastuu luovuttamiensa elintarvikkeiden turvallisuudesta. Evira on laatinut ohjeen, jossa on nostettu esille keskeisiä lainsäädännön vaatimuksia sekä helpotuksia. Hyväntekeväisyysjärjestöillä ja ruokaa lahjoittavilla yrityksillä on vastuu luovuttamiensa elintarvikkeiden turvallisuudesta. Elintarvike-valvonnan piiriin kuuluvat helposti pilaantuvia elintarvikkeita säännöllisesti jakavat paikat. Eviran uudessa ohjeessa on tulkintoja, joita sovelletaan vain hyväntekeväisyystoiminnassa. Eviran tavoitteena on vähentää ruokahävikin määrää Suomessa. Alle neljä tuntia tarjolla ollut valmis ruoka voidaan luovuttaa kuumana tai nopean jäähdytyksen jälkeen ruoka-apuun. Eviran mukaan, ruuan lähtöpaikasta on luovuttajan annettava toimituksen yhteydessä ruoka-aputoimijalle vähintään tiedot elintarvikkeen nimestä ja allergiaa ja intoleransseja aiheuttavista aineista sekä tarvittavat käyttö- ja säilytysohjeet. Ruoka-avun jakajan on voitava antaa nämä tiedot asiakkailleen. Elintarvikehuoneistot ja ruoka-apua jakavat hyväntekeväisyysjärjestöt laativat omavalvontasuunnitelman, joka auttaa elintarvikkeiden jaon ja toiminnan riskien hallinnassa. (Elintarvikeviraston www-sivut 2017.)

2 RAVINNEPANKKI

Porin kaupunki toteutti 1.1.2015–30.11.2016 ruokahävikin pienentämiseen ja hyödyntämiseen sekä ravinteiden kierrätyksen edistämiseen tähtäävän hankkeen. Hanke oli osa Ympäristöministeriön ravinteiden kierrätystä edistävää ja Saaristomeren tilaa parantavaa RAKI- ohjelmaa (ravinteiden kierrätysohjelma). Ravinnepankki – ruokahävikin ravinteet hyötykäyttöön – hanketta hallinnoi ympäristövirasto ja sen toteuttamiseen osallistui monia kaupungin yksiköitä. (Porin kaupungin ympäristöviraston www-sivut 2017.)

Kuvio 1. Ravinnepankki – ruokahävikin ravinteet hyötykäyttöön hankkeen sisältö. (Porin kaupunki ympäristövirasto 2016.)

Ravinnepankki – ruokahävikin ravinteet hyötykäyttöön hankkeen sisältö jakaantui kolmeen eri osaan. Yhtenä osana ruokahävikin hyödyntäminen. Toisena osana hankkeessa oli ravinteiden kierrätyksen lisääminen biojätteen lajittelua tehostamalla ja

kotikompostointia lisäämällä. Kolmannessa osassa kuntalaisten ympäristötietoisuuden ja kierrätysaktiivisuuden lisääminen. Hankkeen avulla etsittiin keinoja ruokahävikin pienentämiseen ja hyödyntämiseen. Ruokahävikki syntyy, kun syömäkelpoista ruokaa jää syömättä ja ruoka päätyy jätteeksi. Ravinnepankki toimii niin että Porin palveluliikelaitos luovuttaa koulujen ylijäämäruokaa ruoka-apuun. Hävikkiruokajakelussa jaetaan kouluilta ylijäänyttä valmista ruokaa porilaisille ruoka-avun tarpeessa oleville henkilöille. Hävikkiruoan kuljetuksesta vastaa Nuorten työpaja ja hävikkiruoan jakelusta muun muassa Porin perusturvan asukastuvat. Hankkeen kehityksessä oli mukana myös Porin perusturvan aikuissosiaalityö. (Porin kaupungin ympäristöviraston www-sivut 2016.)

Porin kaupunki teki kesällä 2016 päätöksen jolla koulujen ylijäämäruoan hyödyntämisestä tehtiin pysyvän käytäntö. Se mikä ennen oli ruokahävikkiä, on nyt hävikkiruokaa. Porin kaupungissa jaetaan kouluista ylijäänyttä ruokaa maksutta kuntalaisille. Ruokaa jaetaan koulujen toimintapäivinä sovituisissa paikoissa. (Porin kaupunki, ympäristövirasto jäteneuvonta 2016.)

Ravinnepankki – ruokahävikin ravinteet hyötykäyttöön hankeen aikana pelastettiin 12 000 kilogrammaa syömäkelpoista ruokaa päätyvästä jätteeksi ja näin voitiin tarjota 24 000 ilmaista ateriala ruoka-avun tarpeessa oleville kuntalaisille. (Porin kaupungin ympäristöviraston www-sivut 2017.)

3 ASUKASTUPA

3.1 Lähiötyö

Ensimmäinen lähiöhanke toteutettiin jo 1970-luvun lopulla, varsinainen lähiötyö käynnistyi 1990-luvulla. Lähiöihin perustettiin asukkaiden avuksi ja tueksi asukastupia. Lähiöt saivat myös omat lähiötyöntekijät. Lähiöiden huolenaiheena olivat tyhjät asunnot sekä työttömyyden keskittyminen näille alueille. (Viljanen 2002, 19-20.) Vuonna 2009 lähiötyö siirtyi osaksi Porin perusturvan aikuissosiaalityötä. Lähiötyön

ja asukastupien avulla pyritään kohentamaan muun muassa lähiön ihmisten hyvinvointia ja elämänhallintaa sekä lisäämään osallisuutta. Lähiötyössä tärkeänä nähdään verkostoituminen. Asukastupien sosiaaliohjaajat tekevät verkostotyötä erilaisten viranomaistahojen ja alueiden asukkaiden kanssa sekä mukaan pyritään saamaan kolmannen sektorin toimijoita.

3.2 Asukastuvan toiminta

Porin kaupungin asukastupatoiminta ja lähiötyö kuuluvat Porin perusturvan sosiaali- ja perhepalvelujen aikuissosiaalityön vastuualueelle. Asukastupa on tarkoitettu matalan kynnyksen kohtaamispaikaksi kaikenikäisille lähiön asukkaille. Asukastuvalla järjestetään monenlaista harrastustoimintaa, infotilaisuuksia ja tapahtumia sekä retkiä lähialueille. Iltaisin asukastupaa voidaan käyttää yhdistysten ja yhteistyötahojen tilaisuuksiin. Asukastuvalla on mahdollista käyttää tietokonetta ja internetiä veloituksetta. Asiakkaille asukastuvalla on kierrätyspiste, johon he voivat tuoda ja viedä sieltä vaatteita sekä tavaroita. Kierrätyksen ajatuksena on, että joku tuo ylimääräisiä tavaroitaan kiertoon ja toiselle ne ovat todella tarpeellisia. Lähiön asukkaille tarjotaan myös korjausompelupalvelua pientä korvausta vastaan. Asukastuvan toimintaan liittyy pientä kahvilatoimintaa ja lounasruokailua. Asukastupa työllistää useita henkilöitä. Työntekijät voivat tulla töihin monella eri rahoitustavalla ja nimikkeellä, kuten eläketuki, kuntouttava työtoiminta, velvoiteyöntekijä, tukityöllistetty, harjoittelija, tai vammais- palvelujen kautta avotyöntekijänä. Maahanmuuttajia työllistetään tavoitteena muun muassa kielen oppiminen ja yhteisöön integroituminen. Työllistetyt hoitavat päivittäisiä tuvan toimia, esimerkiksi leipovat, siivoavat ja ompelevat, lisäksi he hoitavat koulujen ylijäämäruoan jaon päivittäin. Asukastupa tarjoaa mukavaa yhdessäoloa lähiön asukkaille. Porin perusturvan sosiaaliohjaa toimii asukastuvalla ja häneltä saa apua erilaisissa elämäntilanteissa ja ongelmien ratkomisessa.

3.3 Ylijäämäruoan jakelu asukastuvalla

”Tilanahtauden ja lisääntyneen asiakasvirran vuoksi Pormestarinluodon asukastuvilla alkoi esiintyä ruuhkaa ja järjestyshäiriöitä. Tilanne ratkaistiin ottamalla käyttöön vuoronumerojärjestelmä. Numeroiden jakaminen alkoi sovittuna aikana, ja kun ruoka saapui, se jaettiin numerojärjestyksessä.” (Porin kaupungin ympäristövirasto. 2016.)

Elintarvikeviraston säädösten mukaan kerran tarjolla ollutta ruokaa ei saa laittaa tarjolle toistamiseen, mutta ruokajätteeseen heittämisen sijaan se voidaan luovuttaa hyväntekeväisyyteen. Ylijäämäruoan jakajilla on oltava päähineet, käsineet ja esiliina. Astia, johon ruoka annetaan, tulee olla puhdas. Koulujen ylijäämäruoan jakelusta asukastuvilla on asiakkaiden nähtävillä tiedote:

KOULUJEN YLIJÄÄMÄRUOKAA JAETAAN

ARKIPÄIVISIN PORIN ASUKASTUVILLA

Ylijäämäruoka on tarkoitettu kotiin vietäväksi,
ruoka jaetaan henkilön omiin ruoka-astioihin,
jonotusnumeroita jaetaan klo 13 lähtien.

Ruokaa ei saa syödä asukastuvalla, eikä sen
läheisyydessä ulkona. Ruoka on tarkoitettu
syötäväksi kotona viipymättä. Ruoan säilyttäminen
saattaa aiheuttaa elintarvikehygieenisen riskin.

RUOKA ON MAKSUTONTA JA SITÄ ON

JAOSSA RAJALLINEN MÄÄRÄ.

Ruokajakelun mahdollistaa Porin palveluliikelaitos ja
työllisyysyksikkö / Nuorten työpaja

4 KVALITATIIVINEN TUTKIMUS

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tavoitteena ymmärtää tutkimuskohdetta. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä yleistettävyyteen. Aineistoa voidaan kerätä, vaikka vain yhdeltä haastateltavalta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2002, 168-169.) Kvalitatiivisessa eli laadullisessa tutkimuksessa pyritään kuvaamaan jotakin tapahtumaa ja ymmärtämään tiettyä toimintaa. Tutkimuksen tavoitteena on antaa tulkinta jostakin ilmiöstä ja kirjoittaa se tieteellisesti esille. Tutkija voi harkinnanvaraisesti poimia perusjoukosta otoksen asettamiensa kriteerien perusteella. Otosta voidaan tutkia haastatteleamalla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.)

4.1 Havainnointi

Havainnointi on yksi aineistonkeruun perusmenetelmä. Havainnoinnin avulla voidaan saada välitöntä suoraa tietoa ihmisten toiminnasta ja käyttäytymisestä. Havainnoinnissa objektiivisuus voi heikentyä, kun havainnoitsija mukautuu havainnoitaviin tilanteisiin. Havainnoinnissa on kaksi toimintatapaa: systemaattinen ja osallistuva. Systemaattisessa havainnoinnissa havainnoitsija on ulkopuolinen toimija ja havainnot kirjataan tarkasti. Osallistuvassa havainnoinnissa toimitaan vapaammin, havainnoitavien tilanteiden mukaan joutaen sekä tutkittavaan ryhmään osallistuen. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 20015, 212-217.)

Havainnointi tässä tutkimuksessa oli yhdistelmä systemaattista sekä osallistuvaa havainnointia. Havainnointi tapahtui osittain tutkimustilanteessa mukana toimien ja välillä vain tilannetta tarkastellen. Havainnoidessani jonotustilannetta pyrin systemaattisesti kirjaamaan muistiinpanoihin sukupuolen sekä arvion iästä. Havainnointi oli hankalaa, koska jonotusnumeroiden jakaminen tapahtui nopeasti, jonottajista ehti kirjaamaan vain sukupuolen. Varsinaisen ruokajonotuksen aikana yritin arvioida jonottajien ikää, sekä samalla havainnoida jonottajien tuntemuksia ja käyttäytymistä. Havainnointia jonottajista suoritin sisätiloissa sekä ulkona.

4.2 Haastattelut

Haastattelu on hyvä tiedonkeruumenetelmä joustavuutensa vuoksi. Haastateltaessa voidaan vastauksia syventää ja selventää esittämällä lisäkysymyksiä. Käytettäessä haastattelumenetelmää luotettavuus voi kärsiä, koska ihmiset saattavat antaa sosiaalisesti suotavia vastauksia. Vastaaja muokkaa vastauksiaan mielestään sopivaan suuntaan. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2015, 204-207.) Puolistrukturoitua teemahaastattelua voidaan yhdistellä kvalitatiivisiin ja kvantitatiivisiin menetelmiin. Puolistrukturoidussa haastattelussa voi olla tarkkoja mitattavia kysymyksiä, jotka sopivat kvantitatiiviseen tutkimukseen. Puolistrukturoidussa haastattelussa voi olla myös laadullisia vaihtelevia kysymyksiä, joihin vastataan vapaasti. Puolistrukturoidussa teemahaastattelussa edetään keskeisten teemojen mukaan, jolloin vuorovaikutukselle annetaan tilaa ja asiat saavat erilaisia pohdintoja ja merkityksiä. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 28- 48.) ”Teemahaastattelusta puuttuu strukturoidulle lomakehaastattelulle luonteenomainen kysymysten tarkka muoto ja järjestys, mutta se ei ole täysin vapaa niin kuin syvähaastattelu.” (Hirsjärvi & Hurme 2008, 48.)

4.2.1 Haastattelun toteutus

Haastattelut tehtiin asukastuvalla asiakkaalle sopivana hetkenä. Olin ollut työharjoittelussa asukastuvalla jo joitakin viikkoja ja jonottajat olivat nähneet minut usein paikalla, joten en ollut aivan tuntematon, kun lähestyin heitä ja kysyin halukkuutta haastatteluun. Kerroin olevani sosionomiopiskelija Satakunnan ammattikorkeakoulusta, ja tekeväni tutkimusta asukastuvan ruokajonosta ja siitä miksi jonotetaan ja mitä jonotetaan. Motivointikeinona tarjosin heille kahvipaketin tai suklaarasian.

Haastattelu tapahtui anonymisti, eikä henkilötietoja kerätty. Eettisen katsantokannan huomioin niin, ettei haastattelutilanne ollut muiden asiakkaiden nähtävillä, eikä haastattelun tuloksista voi päätellä keitä olen haastatellut. Haastateltaviksi pyrin poimaan perusjoukosta erilaisia henkilöitä, joilta saisin toisistaan poikkeavia vastauksia. Tässä jouduin miettimään, miten pystyn tekemään haastattelut ja pyytämään haastatteluun, niin ettei haastateltavien henkilöllisyys paljastuisi muille haastateltaville eikä jonottajille. Kiertelemällä jonottajien ja asiakkaiden keskuudessa, samalla

havainnoiden, sain sovittua haastatteluajat. Haastattelusta kieltäytyi vain kaksi henkilöä, joilta sitä kysyin.

4.2.2 Haastattelun kysymysrunko

Haastattelun kysymyspohjaa tein moneen eri otteeseen, mietin kysymysten oikeaa suuntaamista, jotta ne vastaisivat opinnäytetyöni aiheeseen. Etsin internetistä tutkimuksia jotka koskivat ruoka-avun jonottamista ja mietin näiden kysymysten pohjalta sopivia kysymyksiä kyselyyni. Kysymyksiä mietin myös ohjaajani ja muiden paikalla olevien henkilöiden kanssa. Pohdimme mitä tietoa haluaisimme saada haastateltavilta. Kysymysten muotoa jouduin tarkastelemaan, etten tekisi kysymyksiä jotka johdattelisivat johonkin tiettyyn vastaukseen. Haastatteluja tehdessäni huomasin muutaman kysymyksen olevan aikajärjestyksessä väärässä kohdassa. Haastattelun pohjana oli puolistrukturoitu temahaastattelu, eikä kysymysten järjestys ole siinä vakio, joten asiat keskusteltiin siinä järjestyksessä, kun ne tulivat ilmi. Epäloogisuus tuli esiin aineiston litteroinnin jälkeen kirjoittaessani haastattelun tuloksia. Haastattelun aikana oli vastauksia tullut loppupään kysymyksiin jo alussa ja vastauksia joihinkin kysymyksiin oli tuplaten. Vastausten sijoittaminen tekstiin oikealle loogiselle kohdalle oli vaikeaa. Haastattelurunko liitteenä.

4.2.3 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisyyttä ja kysymysten henkilökohtaisuutta pohdin tehdessäni haastattelurunkoa, ja samalla mietin kysymysten järjestystä. Haastattelurungossa oli muutama täydentävä kysymys. Täydentävien kysymysten oli tarkoitus ohjata tarvittavaan vastaukseen, mikäli ensimmäisen kysymyksen vastauksessa ei tullut kaikki tarpeellinen tieto. Täydentävät jatkokysymykset olivat minulle avuksi, kun oli tarve syventää jo saamaani tietoa. Esihaastatteluja tein henkilökunnalle testaten haastattelurunkoa. Koehaastateltavilta sain hyviä ideoita, joiden avulla pystyin laajentamaan kysymyspatteriani. Esihaastattelussa haastattelukysymyksistä keskustelua herätti kysymys rahan säästöön jäämisestä. Raha, joka mahdollisesti jää säästöön, kun ruokaa saa koulujen ylijäämäruoan jakelusta. Joidenkin mielestä tätä ei kuuluisi kysyä, mutta katson sen kuitenkin olevan tarpeellinen. Kysymys oli tarpeellinen tutkimukselleni, koska esihaastattelussa nousi

esiin tärkeä ja mieleen jäävä seikka. Jonosta saatava ruoka auttaa säästämään, jotta lapsen materiaalisia tarpeita pystytään täyttämään, esimerkiksi ostamaan mopoon bensaa.

Haastattelu koostui kahdesta osasta, ensimmäisessä osassa olivat taustatietokysymykset ja toisessa osassa paneuduttiin varsinaiseen ruokajonotukseen. Haastattelutilanteen pyrin tekemään mahdollisimman rennoksi, jotta vuorovaikutus olisi helppoa. Haastattelu on sosiaalinen vuorovaikutustilanne, jossa haastateltavat kohdataan kunnioittavasti. Haastattelun suoritin rauhallisessa yksityisessä tilassa. Haastattelut nauhoitin ja kysyin luvan äänitykseen haastateltavilta. Vielä haastattelutilanteen alussa kerroin opiskelustani sosionomiksi ja opinnäytetyöstäni, johon haastattelu sisältyi. Kerroin haastattelun tapahtuvan anonymisti eikä mitään henkilötietoja kerättäisi ja nauhoitukset olisivat vain minun käytössäni. Nauhoitukset ja haastatteluaineisto tuhoetaan, kun opinnäytetyöni valmistuu. Haastattelun tulokseen vaikuttavat haastattelijan arvot. Minun arvoihini haastattelijana kuului tasapuolisuus ja erilaisuuden kunnioittaminen, mikä vaikutti muun muassa otoksen valintaan perusjoukosta.

5 AINEISTON ANALYSOINTI

Nauhoittamalla tallennettu haastattelumateriaali kirjoitetaan sana sanalta tekstiksi, tätä kutsutaan litteroinniksi. Litterointi voidaan tehdä koko tallenteesta tai vain osasta keskustelua. (Hirsjärvi & Hurme 2008,138.) Nauhoituksessa tuli esiin paljon muutakin asiaa, mikä ei kuulunut varsinaiseen haastatteluun. Litteroin vain kysymyksiin vastatut kohdat. Litterointi vei paljon aikaa. Yllättävää oli, kuinka vaikeaa Porin murretta on kirjoittaa puheesta sana sanalta. Puheessa on paljon lyhennettyjä täytesanoja esimerkiksi: ”et tua noi”. Tein yhteenvedon haastatteluista ja pyrin realistiseen vastausten tarkastelutapaan. Pyrkimyksenä oli saada ymmärrystä tutkimuskohteen elämään ja heidän motiiveihinsa tulla jonottamaan ruoka-apua.

6 TAUSTATIETOA HAASTATTELTAVISTA

Aineistossa haluan esittää myös sukupuolen ja iän, koska tämä kertoo, että jonossa on sekä miehiä että naisia ja iältään monen ikäisiä. Taustatiedoista nähdään, että haastatellut olivat pääosin yli 50 vuotiaita ja koulutustausta melko lyhyt. Haastateltujen taustatiedoissa eniten oli vaihtelua asumismuodossa, työtilanteessa ja ruokakunnan koossa. Olen tuvalla ollessani havainnoinut jonottajia ja huomannut että sisällä odottavat pääasiassa eläkeläisrouvat ja ulkona jonon loppuosassa ovat miehet.

Taulukko 1. Haastateltujen taustatiedot.

	Henkilö 1	Henkilö 2	Henkilö 3	Henkilö 4	Henkilö 5
Sukupuoli	Mies	Nainen	Nainen	Nainen	Mies
Ikä	50-59	70-79	50-59	20-29	50-59
Koulutus	Ammatti-koulu	Ammatti-koulu	Opisto	Peruskoulu	Ammatti-koulu
Asumismuoto	Vuokra-asunto	Omistus-asunto	Omistus-asunto	Vuokra-asunto	Omistus-asunto
Ruokakunnan koko	Yksi	Yksi	Kaksi	Neljä	Kaksi
Työtilanne	Työtön/Työkokeilu	Eläkeläinen	Työtön	Hoitovapaalla töistä	Työtön
Tulot	Peruspäiväraha	Kansaneläke	Ansiosidonnainen	Tukia ja sosiaalitoimiston avustuksia.	Työmarkkinatuki

7 HAASTATTELUN TULOKSET

Haastatteluissa sai tietoa jonottajien ajatusmaailmasta ja heidän sen hetkisestä elämäntilanteestaan. Haastateltavien vastukset olivat yllättäviä, kuten seimerkiksi seuraavasta käy ilmi. Käytän haastattelijasta lyhennettä H ja vastaajasta V.

H: ”Teen opinnäytetyötä mitä ja miksi jonotat ruokajonossa?”

V: ”Jaha, onks semmostakin tapahtunu.”

H: ”Tässä joku jonottaa ruokajonossa.”

V: ”En mä oo huomannu mitään, mutt se on nii. Joo. Ain tän sit tulee vaa ei sitt ajttel ett o jossain jonos.”

Ruoan jonotuksesta puhuttiin positiivisesti ja kiiteltiin koko toimintaa. Yksi haastateltava totesi: ”Äärimmäisen hyvä keksintö tää oikeesti on vähävaraisten kannalt ja ruokahävikin kannalt.” Toinen totesi: ”Hyvä asia kun ihmiset voivat maksaa laskuja ja kaikki ei jaksa valmistaa ruokaa.” Kolmas vastaus: ”Henkilökuntahan tääl o ninko äärimmäisen mukavaa, ett ninko ikin jos joku vois aatel sillai ett nolottaa tul hakemaan tai jotaki, ni ei kannat ainakaa semmost miettii.”

Jonottamisen helpottamiseksi on luotu vuoronumerojärjestelmä. Vuoronumeroiden jonottaminen liittyy suurena osana koulujen ylijäämäruoan jakoon. Vuoronumeroita jonotetaan ja vuoronumeroiden jakamishetki on tunteita herättävä osa ruokajonotusta-pahtumasta. Vuoronumeron hakijat pyytävät jonotusnumerolappua usein jollekin toiselle, joka ei jonossa juuri sillä hetkellä ole. Tämä herättää tunteita ja pahaa mieltä. 76-vuotias naishenkilö pyytää aina jonotusnumerolappua hakiessaan numeroa myös istumaan jääneelle vielä iäkkäämmälle rouvalle. Selitykseksi hän antaa ”mäkin tulen viä vanhaks”, istumassa oleva rouva kiittää aina suuresti.

7.1 Ruoan jonotuksen säännöllisyys ja tiedonsaanti ruoanjaosta

Haastatelluista henkilöistä osa kävi tai pyrki käymään joka päivä ruokajonossa. Kolme käyntikertaa viikossa oli ideaali tavoite osalle haastateltavista. Ruokaa tultiin jonottamaan, jos kotona oli akuutti ruokapula. Ruokaa oli käyty hakemassa noin vuoden tai puolen vuoden ajan. Yksi hakijoista oli käynyt lähes alusta asti. Haastateltavat olivat saaneet tiedon ruoan jaosta kavereilta tai sukulaisilta.

H: ”Ei edes joka viikko vai?”

V: ”Ei, ain sillo riippuu, vähän mimmonen tilanne on. Ni sit haetaa.”

V: ”Kaks semmosta ihmistä jotka toss...ja mä näin niitä kaupungis, mi-sähän mä ne näin. Kehu mulle, että tual pormestarinluodosta saa ruokaa, tul niilt hakee ruokaa. En mä mitään ymmärtäny, mikä se ruoka oli niil. Ei siä mitää ruokaa saa. Siä asukastuval, tuu kattoo. Mä tulin sitte viime syksyn, ett vuosi takaperin. En mä aina oo, mutt, kumminki käyn paljo.”

H: ”Kaupungissa naiset kertoivat, että täältä saa, ninko...”

V: ”Täältä saa, enkä mä sellast ollu tiennykkää ikänä. Kyllä kuulemma tämä ollut lehdessäkin.”

Eräs vastaaja kertoi, että hän on käynyt usein tuvalla kierrätyspisteellä katsomassa vaatteita. Kerran hän oli nähnyt pitkän jonon ja kysynyt ystäviltään. ”Mitä on tapahtunut, miksi jonotetaan?” Ystävät kertoivat, että siellä on ruoanjako.

H: ” Sitä varmaa tääl puhutaan tästä ruokajonosta?”

V: ” Joo kyll ninko paljon ihmisiä viäl, jotka ei tiär sitä ja sit o paljo ihmisiä, joil o kova kynnys, ettei tule hakemaan. Ko on niitäki ihmisiä jotka todella tarvis sitä mut.

H: ” Nyt oli tullut uus tutkimus häpeestä...

V: ” Mutt en mäkkää tos silti, ett kyll mää sano, ett jos mää ninko töissä olsin, ni ei mu tulis mieleenkä käyd tääl, Kyll tää o tarkotettu niil jotka tosissaan tarvii.

H: ”Mistä nää sun ystäväs sai tietää tästä, sinulta vai jostain muualta?”

V:” Eeii ko mä onn varmaan vaa alkanu viemää.”

7.2 Jonottamisen syyt

Haastateltavat jonottivat ruokaa monestakin eri syystä. Yksi tärkeä syy oli saatavilla oleva ravinteikas ja monipuolinen sekä maultaan hyvä ruoka. Ruoan haku oli rahallisesti kannattavaa ja näin säästettiin omissa ruokakuluissa. Yhtenä tärkeänä syynä koettiin, ettei ruokaa tarvinnut laittaa itse kotona. Henkilöt kertoivat usein siitä miten valmis ruoka helpottaa elämää, ja myös heidän lähimmäistensä elämää.

Ruoan jonotukseen tultiin tapaamaan muita ihmisiä. Jonotustilanteessa sekä ennen että jälkeen ruoanjonon keskusteltiin paikalla olevien ihmisten kanssa. Yhtenä ruokajonotuksen hyvänä puolena koettiin se, että se katkaisi mukavasti päivän. Joillekin haastateltavista jonoon tuleminen rytmitti päivää ja antoi päivään sisältöä.

Erään haastateltavan kertomus syistä, että miksi hän hakee ruokaa, oli mielenkiintoinen. Tarina alkoi siitä, kun kysyin hänen työtilannettaan. Vastaus tuli heti, että työtön. Haastattelun edetessä kysyin mistä hän saa tuloja. Vastaus tuli hiukan epäröiden, että se on se peruspäiväraha mutta lisäksi siihen tulee kuntoutustuki.

V: ”Se on varmaan se peruspäiväraha, mutt siihe mä saa lisäks sit sitä kuntouttavaa. Nii kolmen päivän, yhdeksän euroo per päivä.”

Keskustelu jatkui, kun selvitimme mistä tämä yhdeksän euroa tulee. Ilmeni, että hän käy kolmena päivänä viikossa neljä tuntia töissä. Porin kaupungissa työelämäkokeilu korvaa kuntouttavan työtoiminnan. Työelämäkokeilun periaatteet, käytännöt ja korvaukset ovat samankaltaiset kuin kuntouttavassa työtoiminnassa. Työtoimintaan osallistumisesta maksetaan työmarkkinatuen kulukorvausta 9 € osallistumispäiviltä. (Porin kaupungin www-sivut 2017.)

H: ”Elikkä sä oot,,, käyt töissä?”

V: ”Mä en oo periaattees työtön.”

Keskustelu jatkui ja lopuksi haastateltava totesi työssäkäynnistä että: ”Mä teen sitä VAAN ajankuluks.”

Vastaus kysymykseeni miksi hän käy ruokajonossa oli ensin selkeästi se, että se on rahallisesti suuri etu ja ettei ruokaa tarvitse laittaa itse. Tärkeimmäksi syyksi hän totesi rahallisen avun. Haastattelun edetessä kysyessäni mikä tuo sinut jonottamaan. Haastateltava totesi olevansa sosiaalinen ihmisten kanssa muutenkin, eikä hänen tarvitse ihmisiä ruokajonoon tulla katsomaan. Tämä osoittautui todeksi keskustelun edetessä.

H: ” Mä oon tota ymmärtäny, ett sä viet ninku ystävilleki?”

V: ”Joo mä vien sallasil ihmisill ... joil ei ittel mahdollisuut käyd.”

H: ” Onko sillä väliä, mitä ruokaa on jaossa, onko sillä merkitystä?”

V: ”No ei sil sillai oll merkityst. En mää välttämäti ain kaikesta välit, mut tua mä haen just sen takia, ku mä vien muillekki.”

H: ”Miksi haet ruokaa?”

V: ”Joo, mä haen, ettei mun tartte itte keittää. Täältä saa hyvää ruokaa.”

H: ”Onko se sitten se tärkein syy?”

V: ”On on ja sitte katto täs on paljo ihmisiä. Vaik mull käy omat lapsetki, kottoko paljo mul, ja nyt sitteki ku oon sairastanu mull o hirveesti käyny kotona.”

H: ”Mikä tuo sinut jonottamaan, mull on tääl just et tuletko tapaamaan toisia ihmisiä, ni tulikin se vastaus.”

V: ”Juu tullee, juu tääl on kiva olla kattoko ni se ei kumminkaa ole nii pitkä aika , ja kattoko ja mull o nyt jokseenki vuoden, nii toista vuotta jo käyny.”

Ruoan jonottamisen yhtenä tärkeänä ja puhuttelevana syynä oli rahan puute. Yksinkertainen ja selkeä vastaus kysymykseen, miksi haet ruokaa: ” Rahaa on vähän. “

Eräs haastateltava vastasi näin: ”No varmaan se ett o rahat nii tiukil, ett ko... velkajärjestelyihi menee. Mielenkiitoinen ja paljon keskustelua tuottanut vastaus, oli suraava.

H: ”Miksi haet ruokaa, tärkein syy?”

V: ”Sill voittaa inflaation.”

H: ”Ookei.”

V: ”Jää ninko siit 500 €, jää paljo paremmi käteen, sittenko ei o. Suomi on EUR:alueen kallein maa,.ett tuanoi jos sä meet, kauppas kaksyymppii ei oo tuanoi, kauppas mitää, sill voittaa inflaation. Ei Suomi ookkaa nii kallismaa, kun osaa käyttää tämmösii.”.....

V: ”Ku on kauppalaskuu kattonu ni, viiskymppii varmaa pienempi, ku täält hakee. Ei se sen enempää, mut on se ny kumminki 50, sit taas ninko kahdes kuukaudes 100-150 €. En mä sitä koskaan oo, sitä laskenu mutt tuanoi, se on vaa tollane sanonta, kuittaa inflaation. Kuukaudes säästää varmaa 100 €.”

7.3 Saadun ruoan merkitys

Haastateltavat kertoivat taustoja elämän tilanteestaan ja siitä mihin mahdollisia säästyviä varoja käytetään. Raha joka jää säästöön käytetään lääkkeisiin ja talouden perusmenoihin. Asumisen kustannuksiin käytetään säästyviä rahoja. Alkukuukaudesta maksetaan esimerkiksi vuokrat tai lainat ja jos tulee yllättäviä menoja, kuten kotitalouskoneen rikkoutuminen, lähdetään jonottamaan ruokaa loppukuusta. Yhden haastateltavan kanssa keskustellessamme siitä, onko ruoka-apu pärjäämisen kannalta välttämätöntä. Haastateltavan mielestä ei olisi maailmanloppu, vaikka ruoanjako loppuisi. Ihminen pystyy pienelläkin rahamäärällä tekemään itselleen ruokaa.

V: ”Kaikki rahat tulee alkukuusta, Nykyää mä tee tietokonee semmose budjettisuunnitelman, mä pyrin jaottelemaan rahat ain sillai ett ne riittä koko kuukaudeks, mutt sit välil tulee tämmösiä ihania menoja, ninko nyt meil hajos ...tulee yllättäviä menoja ni sit se ei ihan mun budjettisuunnitelmani toteudu.”

H: ”... jos siit jää rahaa, ni mihis käytät sitä, ku siit säästyy ninku rahaa?”

V: ” Ninko mulla menee noihin lääkkeisiin hirveet rahat katto. Mulla menee siihen, ett nykki ku, tiädäks mä hain lääkkeet, ni mä aattelin että, noo nii mä saan ruokaa ja mä osaan kyllä keittää minkämoista ruokaa vaan.”

H: ”Säästyy rahaa, jos ei joudu ostaa sitä ruokaa.”

V: ”Mutt jos ei ole sitä rahaa ninko alkujaankaa, ni mist se säästö sit tulee.”

H: ” Nii mutt siis sehän on kuiteski

V: ”Sit oltas vaa syömäti jos ei täältä saatas mitää, tai sit täytyy lainat joltai sukulaiselt tai ja sit jatkuu taas velkakierre.”

H: ”Ruoka, onko se tärkeätä ett ninko, sill selvii, ett siit säästyy rahaa, ku haet täältä ruokaa.”

V: ”Tottakai tämä auttaa, kuukauden lopussa meillä on rahaa 00. Täytyy maksaa laina, sähköt ja muita laskuja. Lääkäriin pitäisi päästä. Tarvitsee ostaa lääkkeitä.”

7.4 Ruokalajin ja annoskoon merkitys

Annoskoko oli haastateltavien mielestä hyvä, vaikka he saattoivatkin jakaa sen kotona jonkun toisen kanssa. Vastauksissa ilmeni solidaarisuus muita jonottajia kohtaa. Ruoan jaosta ja annoskoosta ei valitettu. Ruoan jakoa hoitava henkilökunta sai kiitosta. Näläntunne tuo jonottamiseen kireyttä. Nälän sanottiin olevan myös hyvä mauste. Yksi haastateltava oli miettinyt ystävänsä kanssa kotona niin, että ” tulee mitä tulee, tosi hyvää ruokaa.” He olivat pohtineet ruoan ravintoarvoja ja olivat tyytyväisiä, että lapset koulussa saavat vaihtelevaa ruokaa, vitamiinejakin, kun joskus on saatavilla salaattia. Ruoasta sanottiin mm. näin: “Se joka sanoo ett se o huonoo ni, en mä ymmär mitä ne o sit syäny, ett se on mun mielest 80 % hyvää, eihän kaikkii void miellyttää.”

H: ”Oletko tyytyväinen saamasi ruoan määrään?”

V: ”Olen, ja sit aika hyvinhän nää tääl jaottelee, ett minkä verran sitä ruokaa on ninko tullu, sit sen mukaan mitä on ihmisii.”

H: ”Onko sil mitään välii, mitä ruokaa on?”

V: ”Ei semmosin päivin ett jos ninko, oikeesti on semmonen tilanne ettei oo mitään, se on ihan sama vaiks sais sit hernekeitto, sill hetkel.yleensäkki toi kouluruoka o ollut mun mielestäni hyvää.”

7.5 Muutettavaa ruoan jaossa

Ruoan jakelussa ja jonottamistilanteessa nähtiin ongelmia, mutta niitä ei koettu kovin suureksi. Paljon puhetta ja pohdintaa herättivät jonotusnumerot ja niiden jakaminen. Jonottaminen yleisesti ja yleisellä paikalla ei ole mukavaa. Toisaalta jonotustilanne ja jonotusnumeroiden odottaminen toi haastateltavat toisten ihmisten pariin. Asioissa on yleensä kaksi puolta. Asukastupa pienenä tilana toi haastetta jonotustilanteeseen. Varsinaisia muutosehdotuksia ruoanjako tilanteeseen haastateltavat eivät antaneet.

V: ”Kyl mä sen varmaan vähä muuttasin, siihen ett tua. Ett ne ihmiset jotka tulee tännäi kaks tuntii aikasempaa, ni ne oo kuulemma ensimmäisen jonos. Mun mielest se ei oikee ollu oikee .Sillai nimittäi jos mää tule tän aamul 9, ni mä voin sanoo et mä oon ollu jonos ensimmäisen. Ku kumminki he, on paljon ihmisiä jotka poistuu täältä. Mun mielest he o sillo jo pois jonost, mutt tää ei silti häiritte mua millään taval, ett tehköö ihmiset mitä tykkää.”

V:”Semmost ainaki tua noi ni, kaikki täytys mennä, ku me saaha, kun me tullaan tänne. Ku me tullaan, ett me tiedetään, mikä paikka meille kuuluu. Kuka on viimeinen, mennään sen perään, mutta sitten hankkii olla niitä, ko ne menee, tulee perässä ja viimesenä tulee etee. Ei mull oo mitään sellasta, kyll tääl niipaljo ruokaa o ettei ilman jää.”

”Huonoa kun kaikki pakkaantuu jonoon lappuja hakemaan. Syntyy tönimistä etulilua ja jos on nälkä, ärsyyntyy helpommin. Jäädään notkumaan ja odottamaan, parempi oli, kun laput jaettiin.”

V: ”Se ett joskus oli se lappu joko oli sillai sai sitä mukaa ko tuli. Nyt se ko kaikki ihmiset pakkaantuu siihe, 10-15 min enne. sit ninko ne kummiski lähtee sit heti pois, samallai ko ne tulee sin tän paikal ni sais sen lapu ne lähtis samantie pois sitte, ettei ne jäis tohon ninko notkumaan.... ku se kummiski järjestys o melkei sama.... jos se olis vaiks ku ne näkee ett siin olis tarpeeks ihmisii vaiks varttii vaille yks tai kymmet vaille yks alkas sillo jo jakaa lappui ko ne ihmiset kummiski lähtee siit pois. ”

8 HAVAINNOINNIN TULOKSIA

Ruokaa jonottaa päivittäin yli 40 henkilöä. Jonossa on paljon eläkeläisrouvia sekä nuorempia noin 50 -vuotiaita miehiä. Sukupuolijakauma jonottajissa on aika tasainen. Naisia saattaa olla jonkin verran enemmän. Ensimmäiset jonottajat tulevat jo kello kahdentoista aikaan tuvalle odottamaan jonotusnumeroita. Tuvan sisätilat täyttyvät

vanhemmasta väestä paljon ennen kello kolmentoista jonotusnumeroiden jakoa. Tuvalle sisään tulevat laskevat minkä jonotusnumerolapun he ruokajonossa saavat. Kello kolmentoista jälkeen paikalle saattaa tulla nuorempaakin väkeä, koska havaitsin jonossa noin 25 -vuotiaita miehiä. Joitakin perheitä näkyi ruokaa jonottamassa ja heidän mukanaan jonossa näkee myös vauvoja. Loppukuukaudesta koulujen ylijäämäruoan jonottajia on enemmän kuin alkukuusta. Tuet ja etuudet, kuten eläkkeet maksetaan yleensä alkukuussa, joten rahat ovat vähissä loppukuussa ja helpotusta arkeen haetaan ruoka-avusta. Ruoanjakoa tarkkaillessa huomaa varsinkin loppukuusta, ettei montaa hymyä näy, mutta kohteliaasti kiitetään silloin kun jakaja sanoo ole hyvä. Kiitosta jakelevat yleensä jonon lopussa olevat jonottajat. Jonon lopussa olevat huolehtivat välillä myös siitä, että kaikki saavat jotain ruokaa. Ruokaa riittää lähes aina kaikille hakijoille. Henkilökunta osaa tasata saadun ruuan jonottajien kesken. Välillä jonon alkupäässä on pientä nurinaa annoksen pienuudesta.

9 POHDINTAA JA JOHTOPÄÄTÖKSIÄ HAASTATTELUJEN POHJALTA

Ensimmäinen huomioitava havainto jonottajista oli heidän tarpeensa keskustella monista asioista. Ihmiset kaipaavat puhekaveria ja kuuntelijaa. Koulujen ylijäämäruoan jonottajien haastatteluissa yksi suurimmista huolenaiheista oli se, että riittääkö rahlääkkeisiin. Tätä talousrahaongelmaa pyrittiin helpottamaan hakemalla ilmaista ruokaa. Jokaisen haastateltavan elämäntarina, joka liittyi ruokajonotukseen, oli tunteita herättävä. tarinat olivat hyvin erilaisia, ja pyrinkin vastausten erilaisuuteen jo haastateltavia valitessani harkinnanvaraisella otannalla. Koulun ylijäämäruokaan kaikki olivat tyytyväisiä ja siitä oli suurta apua heidän arjessaan. Vaikka tarinat olivat raskaita, olivat kaikki hakijat positiivisia ja kiitollisia siitä avusta, jonka saivat ruokajonotuksesta. Ruokajonotuksessa ruoka ei välttämättä ollut ainoa tärkeä asia heidän saapumisessaan ruokaa hakemaan. Keskusteluissa tuli aina esille muut paikalla olevat ihmiset tai jonotuksen jälkeen tavattavat ihmiset. Kuten edellä eräässä esimerkkipöytäkirjassa kerrotaan, ettei jonottaja edes tunne olevansa ruoka-apujonossa tai toinen kertoi, että on mukavaa tulla hakemaan ruokaa. Opinnäytetyöni keskeinen tutkimuskysymys oli

selvittää syitä, miksi tullaan asukastuvan ruokajonoon. Yksi vastaus kysymykseeni oli kontaktin saaminen toisiin ihmisiin.

Haastattelussa mainitsin häpeäntunteita käsittelevän artikkelin, joka on julkaistu *Research on Finnish Society*- lehdessä. ” Tutkimuksen perusteella virheelliseksi osoittautuu se toisinaan kuultu väite, että leipäjonot olisivat yli 20-vuotisen historiansa aikana arkipäiväistyneet niin, ettei apuun turvautuminen enää aiheuttaisi häpeän kokemuksia. Toisaalta tutkimus osoittaa, että keskustelu häpeästä leipäjonossa on ollut osin ylimitoitettua, sillä valtaosa suomalaisista avunsaajista ei pidä ruoan hakemista häpeällisenä” (Laihila 2017). Häpeän ulottuvuus jaettiin kahteen osaan, (34,6 %) vastaajista ilmoitti kokevansa henkilökohtaista häpeää ja reilu kolmannes (34,2 %) sosiaalista häpeää. Nämä kaksi häpeän ulottuvuutta ovat yhteydessä toisiinsa, sillä lähes 70% toisen häpeän ensisijaiseksi ilmoittaneista tunsivat myös toisen ulottuvuuden häpeää. (Laihila 2017.)

Koulujen ylijäämäruoan jonottajien kirjo on suuri. Ruokaa jonottavat esimerkiksi eläkeläiset, työttömät ja yksin asuvat, kaiken ikäiset ihmiset. Voidaanko heidät kategoroida huono-osaisiksi? Tutkittavaa ruokajonotuksessa on paljon. Häpeä ja onnellisuus, entä huono-osaisuus versus köyhyys. Mitä ne oikeasti tarkoittavat ja miksi niitä on? Mitä Suomessa tapahtuu, tuleeko sote ja miten se vaikuttaa lähiötyöhön ja asukastupiin? Sote-uudistus on sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen uudistus. Sote-uudistuksen tavoitteena olisi kaventaa ihmisten hyvinvointi- ja terveyseroja, parantaa palvelujen yhdenvertaisuutta ja saatavuutta sekä hillitä kustannuksia (Valtioneuvoston www-sivut 2018). Kasvaako ruoka-avun tarvitsijoiden määrä, entä vähenekö ruokahävikin määrä?

Myllypuron leipäjonon artikkelissa todetaan, että ruokajonossa ollaan, jotta selvittää niukasta arjesta. Samassa artikkelissa pohditaan, sitä onko köyhyys sama asia kuin nälkä tai sitä, kun ruokakassi auttaa nälkään, mutta auttaako se köyhyyteen. (Siiki 2008, 156-157) Tutkimuksessani tuli ilmi samoja asioita, joista Siikli kirjoittaa, kuten lääkkeidenhankinnan kalleus, ja että jonotus on ihmisten yhteistä toimintaa. Siikin taivoin päädyin tulokseen, että ruokajonotus voi ehkäistä syrjäytymistä.

Muutettavaa ruoan jonotuksessa voisi olla jonotusnumeroiden arpominen. Tulisivatko ihmiset silloin paikalle vasta jonotusnumeroiden jaon aikaan, eivätkä tulisi tuntia aiemmin istuskelemaan ja laskemaan montako on jonossa. Vähentäisikö se esimerkiksi tönimistä ja tuuppimista jonossa. Satunnaiset jonotusnumerot voisivat antaa tilaa ja aikaa muulle asukastuvan toiminnalle. Asiassa on edelleen kaksi puolta, vähenisikö sosiaalinen kanssakäyminen? Tapaisivatko ja keskustelisivatko jonottajat enää niin paljon keskenään? Myllypuron leipäjonossa esimerkiksi jo 2000-luvun alussa arvottiin jonotusnumerot, jonottajat saivat satunnaiset numerot (Siiki 2008, 128). Manna-avun sivuilla kerrotaan että, jonotusnumeroiden järjestys arvotaan, jotta pitkiä jonoja ei muodostuisi (Manna-avun www-sivut 20017).

Tehty tutkimus oli laadullista ja sen luotettavuuteen pyrin kertomalla toteuttamistavasta, siitä miten ja missä haastatteluja ja havainnointia tehtiin. Haastatteluissa saatettiin antaa positiivisempia vastauksia minulle, johtuen siitä, että olin mukana ruoanjonotustilanteissa ja ruoan jaossa. Pohdinnassa näkyvät omat arvoni ja asenteeni, vaikka pyrinkin objektiiviseen tulkintaan. Nauhoitteen kuunteleminen opetti paljon omasta puhetyylistäni. Haastattelu ei ole helppo metodi. Haastattelu opettaa itsereflektointia ja asiakkaiden kohtaamista. Nauhoja kuunnellessa huomasin monia oman toiminnan kehittämisen kohtia.

Haastattelujen perusteella voidaan päätellä, että ihmisiä ohjaavat ruokajonoon taloudelliset ja sosiaaliset syyt. Syynä jonottamiseen voi olla myös heikko fyysinen tai psyykinen kunto. Ruokaa ei viitsitä tai yksinkertaisesti ei jakseta tehdä. Ruoan valmistusprosessi voi tuntua pitkältä, kun aloittaa kaupasta tarvikkeiden haulla ja valmistaa itse ruoan alusta loppuun.

LÄHTEET

- Elintarvikevirasto. 2017. Viitattu 6.12.2017. <https://www.evira.fi/elintarvikkeet/valmistus-ja-myynti/elintarvikehuoneistot/ruoka-apu/>
- European Federation of Foodbanks. 2017. Viitattu 1.12.2017. <https://www.eurofoodbank.org/>
- Feeding America. 2017. Viitattu 6.12.2017. <http://www.feedingamerica.org/about-us/press-room/americas-second-harvest-changes-name-to-feeding-america.htm> 2017
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sarjavaara, P. 2015. Tutki ja kirjoita. 20. uud.p. Porvoo: Bookwell Oy.
- Hämäläinen, K. 2006. Ettei totuus unohtuisi: ruoka-avun tarve Porissa. Sosiaalipolitiikan Pro gradu-tutkielma. Tampereen yliopiston Porin yksikkö.
- Laihila, T. 2017. <http://blogit.utu.fi/tita/ruoka-apuun-turvautuminen-aiheuttaa-hapeaa/>
- Maaseutuvirasto. 2017. Viitattu 1.12.2017. <http://www.mavi.fi/fi/tuet-ja-palvelut/jarjesto-seurakunta/Ruoka-apu/Sivut/default.aspx>
- Manna-avun www-sivut. 2017. <http://www.manna-apu.fi/>
- Ohisalo, M. 2017. Murusia hyvinvointivaltion pohjalla leipäjonot, koettu hyvinvointi ja huono-osaisuus. Väitöskirja. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto. Viitattu 4.12.2017. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-2517-6/urn_isbn_978-952-61-2517-6.pdf
- Ohisalo, Maria & Saari, Juho: Kuka seisoo leipäjonossa? Ruoka-apu 2010-luvun Suomessa, Kunnallisanon kehittämissäätiö, Helsinki 2014.
- Porin kaupungin www-sivut. 2017. Viitattu 19.1.2018. <http://www.pori.fi/uutiset/2017/06/porimukaantyoivoima-jayrityspalvelujenalueelliseenkokeiluun.html>
- Porin kaupungin ympäristövirasto. 2016. Viitattu 3.12.2017. http://pori.fi/material/attachments/hallintokunnat/ymparistovirasto/julkaisutjaraportit/OhFR0yiwz/Ravinnepankki-hankkeen_loppuraportti.pdf
- Porin kaupungin ympäristövirasto. 2016. Viitattu 3.12.2017. <http://pori.fi/ymparistovirasto/jateneuvonta/ravinnepankki/havikkiruoka>

Roivainen, I. 2017. Vähäosaisten itsenäisyyspäivä alkoi jonotuksella - Heikki Hurstin mukaan ” Näky oli lohduton”. Satakunnan kansa 6.12.2017. Viitattu 13.12.2017. <https://www.satakunnankansa.fi>.

Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto (verkojulkaisu). Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 3.12.2017. <http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus>.

Siiki, A-M. 2008. Myllypuron ruokajono – esimerkki hyvinvointiköyhyydestä. Teoksessa S. Hänninen, J. Karjalainen, K-M. Lehtelä & T. Silvasti (toim.) Toisten pankki, ruoka-apu hyvinvointivaltiossa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy

Valtioneuvoston www-sivut 2018. Viitattu 19.1.2018. <http://alueuudistus.fi/mika-on-sote-uudistus>

Viljanen, V. Kaupunkiomisteisen asumisen kehittäminen Porissa 2000-2008, jatkoreportti 2002.

LIITE 1

Haastattelurunko

1. Sukupuoli
2. Ikä
3. Koulutus: Perus- tai kansakoulu. Lukio- tai ammattikoul. Opisto- tai yliopisto. Jokin muu, mikä
4. Työtilanne
Työssä pysyvästi. Työssä määrä- tai osa-aikaisesti. Työtön tai lomautettu. Opiskelija. Eläkeläinen
5. Asumismuoto? Omistusasunto. Vuokra-asunto. Tukiasunto. Asunnoton
6. Ruokakunnan koko?
7. Mistä saat tuloja? (Työeläkettä; ansioeläke. Vanhuuseläkettä. Työttömyyseläkettä. Työkyvyttömyyseläkettä. Kansaneläkettä. Ansiosidonnaista työttömyysturvaa. Työmarkkinatukea/työttömyysturvan peruspäivärahaa. Lasten kotihoidon tukea. Äitiys-, isyys- tai vanhempainpäivärahaa. Sairauspäivärahaa. Vammaisetuksia. Asumistukea. Opintotukea. Toimeentulotukea)
8. Kuinka monta kertaa viikossa haet ruokaa? Säännöllisyys?
9. Kuinka kauan olet käynyt hakemassa ruokaa?
10. Miksi haet ruokaa? Tärkein syy?
11. Mikä tuo sinut jonottamaan.? (Onko tämä mielestäsi sosiaalinen tapahtuma? Tuletko tapaamaan toisia ihmisiä?)
12. Onko sillä väliä, mitä ruokaa on jaossa?
13. Oletko tyytyväinen saamaasi ruoan määrään (annoskoko)?
14. Onko jaettu ruoka pärjäämisesi kannalta välttämätöntä, mihin käytät säästyvät rahat?
15. Mistä sait tiedon ruoan jaosta?
16. Mitä muuttaisit ruoan jaossa?